

KULT BOHYNĚ MÁŽŮ NA TÁIWĀNU – LIDOVÉ NÁBOŽENSTVÍ V KULTUŘE A POLITICE

JANA HEŘMANOVÁ

Ústav Dálného východu Filozofická fakulta UK v Praze¹

Kult bohyně Mázů 媽祖 je nejen důležitou součástí náboženského života na Táiwānu, ale tvoří také součást t'aiwánské identity a úzce souvisí s politikou na všech úrovních. Mázů není božstvo taoistické (ačkoli bývá mezi taoistická božstva někdy řazeno), ani buddhistické (přestože obřady v chrámech někdy vykonávají buddhističtí mniši). Je bohyní, která je součástí proměnlivého, pestrého a tolerantního komplexu věr a praktik označovaných jako lidové náboženství (*mínjiān xìnyáng* 民間信仰). Kult božstva není nijak kodifikován a nemá své vlastní posvátné texty. Uctívání bohyně Mázů se, stejně jako jiné projevy lidového náboženství, vyznačuje vysokou tolerancí a také značnou flexibilitou.

Víra v bohyni Mázů (nebo také *Tiānshang shèngmǔ* 天上聖母, tj. Nebeskou svatou matku) je rozšířena prakticky po celém ostrově. Mázů a víra v její zázračné schopnosti přišla na Táiwān spolu s migrujícím obyvatelstvem z jihovýchodní Číny, z dnešní provincie Fújiàn. Historicky doložené jsou dva chrámy této bohyně na Táiwānu z období pozdní dynastie Míng 明 a dalších 37 chrámů postavených za následující dynastie Qīng 清. V některých současných populárně naučných textech² bývá Mázů díky svému rozšíření (na Táiwānu je v současnosti více než 520 chrámů³ této bohyně a podle odhadů tuto bohyni nějakým způsobem uctívá 70 až 80 procent obyvatel ostrova⁴) a také široké oblasti „působnosti“ označována za matku obyvatel Táiwānu.

Tato „matka“ je uctívána v jednotlivých místních chrámech, které nejsou podřízené žádné jednotné „církvi“, ale jsou spravovány věřícími, přesněji správní radou chrámu. V lokálních chrámech je obvykle uctíváno jedno hlavní božstvo a i několik „vedlejších“ a Mázů se objevuje jak v pozici hlavního božstva, tak i v pozici božstva „vedlejšího“. Chrámy jsou spravovány místními věřícími nebo řízeny správními radami či výbory⁵ – *dōng*

¹ Tento článek vznikl v rámci účelového projektového stipendia FF UK a za finančního přispění Mezinárodního sinologického centra při UK. Jsou v něm také zohledněny výsledky terénního výzkumu uskutečněného v rámci tohoto grantu.

² Texty na stránkách Oddělení pro výzkum t'aiwánské lidové kultury při katedře sinologie na Providence University (*Jìngyí dàxué, Zhōngwén xì Táiwān mínsú wénhuà yánjiū shì* 靜宜大學中文系台灣民俗文化研究室), URL: <http://web.pu.edu.tw/~folk/w/folklore/folklore_c11.htm>, navštíveno 27. 9. 2011, materiály k výstavě o Mázů.

³ Huáng Wénbó 1998: 96.

⁴ Yang 2008: 323.

⁵ Velké chrámy registrované jako korporace (*cáituán fārén* 財團法人), mívají správní a dozorčí radu (*dōng jiān shì huì*), menší chrámy zapsané jako společenství (*tuántǐ* 團體), mívají správní výbor (*guānlǐ wēiyuánhùi*) nebo jiný typ správního výboru. Např. chrám Zhènlán 鎮瀾 v Dàjiǎ 大甲, založený roku 1946 (do té doby byl chrám spravován buddhistickými mnichy), je registrován jako korpora-

jiān shì huì 董監事會 a, nejčastěji, *guǎnlǐ wēiyuánhuì* 管理委員會, které jsou složeny z volených představitelů věřících. Rada nebo výbor se stará o chod chrámu a spravuje jeho majetek; velké chrámy často hrají významnou roli i v místní politice. Obřady v chrámu pak vykonávají pozvaní buddhističtí nebo taoističtí mniši, chrámy ale většinou nespravují.

Bohyně Mázü přišla na Táiwān v 17. století a od svého příchodu do současnosti prošla svébytným vývojem, pochází však z vlastní Číny a v ČLR se také nachází „první“ a „nejstarší“ chrám bohyně Mázü. Starší a tradičnější⁶ chrámy a sochy božstev hrají v lidovém náboženství na Táiwānu významnou roli, představují centra, do kterých poutníci doprovázejí sochy božstva z později postavených neboli „dceřiných“ chrámů, a těší se proto značné popularitě. Popularita je důležitá pro získávání příjmů pro chrám a místní společenství, kterému chrám patří. Zároveň je využívána v politice na všech úrovních.

Kult bohyně Mázü tak hraje nezanedbatelnou úlohu nejen v životě věřících, ale i v lokální politice a politice celého ostrova, své místo má i v otázkách vztahů mezi Táiwānem a ČLR. Tento příspěvek chce představit bohyni Mázü jako významný kulturní fenomén, který je součástí obnoveného zájmu o tradiční (ať už znovu objevenou nebo znovu konstruovanou) kulturu, a poukázat na využití kultu božstva lidového náboženství v politice.

1. Mázü a její kult

Písemně zaznamenané legendy praví, že za dynastie Sòng 宋, přesněji v roce 960, se v dnešní provincii Fújiàn, v okrese Pútián 莆田 do rodiny s úřednickou tradicí a příjmením Lín narodila dcera, která během prvního měsíce svého života vůbec neplakala, a proto ji pojmenovali Mòniáng („tichá dívka“). Lín Mòniáng 林默娘 byla výjimečně nadaná, od dětství se vzdělávala v buddhistickém, taoistickém i konfuciánském učení a žila poněkud netradiční život svobodné dívky. Ve věku necelých třicet let, poté co zachránila členy své rodiny na moři, vystoupila na ostrově Méizhōu 湄洲, dnešní provincie Fújiàn, na nebe.⁷ Už za svého života byla ve své komunitě považována za osobu nadanou nadpřirozenou mocí.

Legendy vypráví, že i po odchodu z tohoto světa Lín Mòniáng dále ochraňovala všechny, kdo se plavili po moři. Ukazovala cestu lodím do přístavů, zachraňovala rybáře i obchodníky. Obliba *Lín dàgū* 林大姑 (teta Lin), jak byla zpočátku označována, stoupala, a tak nezůstala nepovšimnuta císařským dvorem. První oficiální titul získala už za dynastie Sòng v roce 1155, větší obliby u věřících i pozornosti dvora se jí však dostalo

ce od roku 1978, což je také rok, kdy byl správní výbor nahrazen správní (15 členů) a dozorčí radou (5 členů), zdroj: web chrámu Zhènlán <<http://www.DàjiāMázü.org.tw/html/page01-3-1.html>>, navštíveno 5. 12. 2011.

Menší chrám v Xinběi 新北, Ciyòngōng 慈祐宮, který není zapsán jako korporace, je řízen správním výborem (*guǎnlǐ wēiyuánhuì*), zdroj: materiály chrámu Xīnzhuāng Ciyòngōng vydávané chrámem. Blíže o legislativě na Táiwanu v oblasti náboženství viz Shih 2006: 265–283.

⁶ Stáří a vztahy chrámů, tedy, který chrám je dceřiným chrámem jiného, je velmi často spíše otázkou toho, co chrámy samy o sobě tvrdí, než skutečnost doložená historickými prameny.

⁷ Víceméně standardizované informace o původu Mázü je možné najít v populárně naučné literatuře, např. Zhāng Xún 2010: 23n, a především v textech vydávaných chrámy bohyně Mázü, např. publikace *Mázü xīnyāng yú shénjī* 2000. Jedná se o nejčastější verzi vycházející z historických písemných záznamů. Na existenci jiných, povětšinou orálních verzí, ve kterých se odlišuje např. původ bohyně či způsob její smrti, poukazuje James L. Watson 1985: 292–324.

za následujících dynastií, zejména pak za dynastie Qīng. Nejvýznamnější titul jí udělil v roce 1684 císař Kāngxī 康熙 (1662–1723) – byl to titul „nebeská císařovna“ (*tiànhòu* 天后). Bohyně se tak stala součástí státního kultu. *Tiànhòu* je také označení božstva, spolu s titulem nebeská císařská konkubína (*tiānfēi* 天妃), nejčastěji používané v ČLR, kde je Mázü uctívána především v dnešních provinciích Fújiàn, Jiāngsū, Guāngdōng a ve městě Tiānjīn, tedy všude, kde jsou přístavy a odkud se lidé plaví po moři.

S příchodem na Táiwān se nejen změnila podoba bohyně z dívky v matku, ale změnila se, přesněji rozšiřovala, i její oblast působení ve smyslu záležitostí, ve kterých Mázü dokáže pomáhat. Kromě ochrany rybářů a všech, kdo cestují po moři, může Mázü věřícím pomáhat i v osobních citových záležitostech, léčit nemoci aj. O zázracích způsobených touto bohyňou se dočteme nejen ve starých záznamech (prvním systematickým dílem o Mázü jsou „Záznamy projevů zázračné moci nebeské konkubíny“ (*Tiānfēi xiánshèng lù* 天妃賢聖錄), sepsané a editované za dynastie Míng, jako autor bývá nejčastěji uváděn buddhistický mnich Zhàochéng 照乘), i v současné době připisují věřící bohyňu nové zázraky.

Zázraky, kterými bohyně ochraňuje celé komunity, se týkají především zemětřesení a dalších živelných pohrom.⁸ Podle tradice chránila obyvatele Táiwānu také za druhé světové války při bombardování.⁹ Věřící se na Mázü obracejí i kvůli soukromým záležitostem, pokud je prosba vyslyšena, vyprávějí pak o zázračné moci božstva, která se projevila tím, že bohyně vyléčila nemoc, pomohla v řešení rodinných problémů i v ekonomických nesnázích. Dobou zvláště vhodnou k žádosti o požehnání a ochranu je doba poutí, jedná se totiž o období, kdy bohyně nejvíce projevuje svou zázračnou moc, například i v podobě větší úrody na poli, přes které prošlo procesí poutníků.¹⁰

Konání zázraků znamená, že božstvo má „zázračnou moc“ (je „účinné“), čínsky *líng* 靈¹¹ nebo *língyǎn* 靈驗. Zázračná moc božstva je nezbytnou podmínkou pro uctívání daného božstva a víru v něj. Božstvo musí být „účinné“, musí reagovat na prosby věřících a pomáhat jim, ať už se jedná o ochranu při cestování po moři, léčení nemocí nebo naznačení cesty ve složitých životních situacích. Pravděpodobnost účinnosti konkrétního božstva konkrétního chrámu se zvyšuje se starobylostí božstva, starší a „původnější“ zobrazení božstva (většinou se jedná o sochy) jsou považována za účinnější. Existuje předpoklad, že co je historicky „pravé“ (*zhēn* 真) musí být také nadáno největší magickou mocí (bez ohledu na to, že některá tvrzení o historické autenticitě jsou minimálně diskutabilní).¹² Chrám se pak v soutěži o věřící snaží prokázat, že jsou starší a autentičtější než jejich konkurence či vlastní starší sochu bohyně. Čím větší je z pohledu věřících moc božstva (*líng*), tedy čím více věřících vnímá božstvo jako „účinné“, tím více následovníků přichází do chrámu božstvo uctívat, přináší obětiny a pálí papírové peníze. V důsledku toho má božstvo více možností projevit svou zázračnou moc – pomáhat věřícím. Tím jeho kult sílí a je také pravděpodobnější, že bude zakládáno více nových chrámů daného božstva.

Při zakládání nového chrámu je třeba předat božstvu tohoto chrámu také zázračnou moc (*líng*). Proto se provádí rituál „rozdělení zázračné moci“ (*fēnlíng* 分零) nebo „rozdělení vonných tyčinek“ (*fēnxiāng* 分香), kdy je do nového chrámu přenesena část popela

⁸ Liú Yùjiǎ 2006: 18–20.

⁹ *Mázü xīnyǎng yú shénjì* 2000: 116–117.

¹⁰ Zhāng Xún 2008: 36.

¹¹ Chau 2006 nebo Qú Hǎiyuán 1990: 23–48.

¹² Sangren 1987.

z vonných tyčinek „mateřského“ chrámu.¹³ Mezi chrámy pak vzniká vztah vnímaný jako analogický k příbuzenskému, tento vztah se však nepromítá do správy chrámu, tj. nevznikají centrálně řízené „pobočky“, chrámy jsou samostatné, mají vlastní nezávislé chrámové společenství. Svůj původ nicméně odvozují od „mateřského chrámu“ a s „mateřským chrámem“ udržují kontakt. Současně se předpokládá, že zázračná moc *líng* je silnější (tj. božstvo je účinnější) ve starších (mateřských) chrámech, přesněji v chrámech s delší tradicí. Z tohoto hlediska patří v případě bohyně Mázü prvenství, a tedy i nejsilnější zázračná síla *líng*, právě chrámu v Méizhōu v ČLR.

2. Bohyně Mázü a politika

Obyvatelé Táiwanu bohyni Mázü uctívají od svého příchodu na ostrov před třemi sty lety, k novému rozvoji jejího kultu však dochází společně s postupným politickým uvolňováním od osmdesátých let 20. století. Náboženství je jako významná součást místní „tradiční“¹⁴ kultury propojeno s přihlášením se k Táiwanu jako vlasti, v protikladu k pevninské Číně, kterou v minulosti jako jedinou pravou vlast vyzvedala oficiální ideologie vládnoucí strany Kuomintang (pinyin: *Guómíndǎng* 国民党, Národní strana, dále KMT¹⁵). Uchovávaní (nebo spíše obnova) a další rozvoj tradiční kultury je tak na Táiwanu důležitým politickým tématem.

Od příchodu kuomintangské vlády na Táiwan v roce 1949 prakticky do roku 1979 byly její cíle směřovány k jedinému účelu a to opětovnému získání čínské pevniny, Táiwan považovali čínští vládcové pouze za dočasné útočiště. Součástí vládní politiky byla i politika kulturní včetně jazykové politiky. Jediným povoleným jazykem byla čínština založená na severním dialektu, tzv. národní jazyk (*guóyǔ* 國語), jazyk většiny obyvatel Táiwanu, mínnánský dialekt (*mínnánhuà* 閩南話, hovoří se jím také v dnešní provincii Fújiàn; na Táiwanu je tento jazyk označován také jako taiwanština, *táiyǔ* 臺語), byl zcela zakázán. Veškerá místní a lidová kultura byla potlačována a nahlíželo se na ni jako na hrubou a zaostalou.

V roce 1979, po navázání diplomatických vztahů mezi USA a ČLR, se Táiwan dostává do diplomatické izolace. Nová mezinárodní situace přinesla pohyb v domácí politice, roku 1987 bylo zrušeno stanné právo a poprvé se otvírá možnost veřejně se hlásit k domácím t'aiwánským kořenům a hovořit o t'aiwánské identitě. Za této situace dochází k velkému rozmachu místní (tedy t'aiwánské) kultury, za jejíž důležitou součást je považován i kult bohyně Mázü, ochránkyně Táiwanu. Rok 1987, kdy skončilo stanné právo, se stal jakýmsi formálním začátkem hnutí dnes označovaného jako *taiwanizace* (*běntúhuà* 本土化).¹⁶

¹³ Blíže o *fēnxiāng* a jeho významech viz Sangren 1993.

¹⁴ Uvozovky uvádím proto, že se jedná o tradici znovu objevovanou v průběhu níže zmiňovaného hnutí taiwanizace.

¹⁵ Pro obě známé politické strany používám nejrozšířenější zkratky, tj. KMT a DPP, k usnadnění případného vyhledávání.

¹⁶ *Taiwanizace* není doslovný překlad, ten by zněl spíše „zdomácnění“, někdy se také užívá výraz „lokalizace“. Jako *běntúhuà* je označováno především hnutí devadesátých let 20. století, jehož cílem bylo vytvořit novou identitu Táiwanu, nezávislou na Kuomintangem původně prosazované identitě založené na kontinuitě velké Číny (*dà zhōnghuá* 大中華). Inspiraci hledalo hnutí v historii, náboženství a kultuře zemědělských usadlíků. Podrobněji o taiwanizaci viz Chang Bi-yu 2006: 188n.

Myšlenku *taiwanizace* otevřeně propagoval prezident Lee Teng-hui 李登輝 (1923–), první rodilý Taiwanec v tak vysoké funkci, který vyšel z Kuomintangu a úřad zastával v letech 1988–2000. Od počátku 90. let 20. století byla v rámci úsilí o nalezení (či vytvoření) domácí identity zakládána výzkumná centra a muzea s cílem uchovat táiwánskou kulturu a historii. Zpočátku však *taiwanizace* neznamenala zprerhání vazeb na Čínu a byla nadále zdůrazňována kulturní spojnice Táiwanu a pevninské Číny. Po nástupu Demokratické pokrokové strany (*Mínjindǎng* 民進黨, DPP) k moci v roce 2000 (prezidentem se stal Chen Shui-bian 陳水扁; 1950–) byl na rozvoj táiwánské kultury kladen ještě větší důraz. Politika DPP v oblasti kultury směřovala k vytvoření identity svébytného Táiwanu nezávislého na pevninské Číně.¹⁷ Lidové náboženství se coby významná část kultury v této souvislosti stává součástí projektu budování táiwánského národa a vytváření identity Táiwanu.

Identita Táiwanu bezprostředně souvisí se směřováním ostrova k samostatnosti, nebo naopak sloučením s ČLR, a přirozeně představuje důležitou politickou otázku. V období demokratizace se objevuje celé spektrum soupeřících identit Táiwanu, kde krajní pozice zaujímá na jedné straně táiwánský nacionalismus a na straně druhé čínský nacionalismus (nacionalismus velké Číny).¹⁸ Dvě hlavní politické strany na Táiwanu, tedy KMT a DPP, však v současnosti tyto extrémní pozice nezastávají. KMT nesměřuje jednoznačně ke sloučení s ČLR, jako tomu bylo v minulosti, a DPP již nestaví svou politiku na prosazování nezávislosti Táiwanu. Obecně však stále platí, že KMT se ve své orientaci obrací více vstřícně k ČLR, zatímco DPP reprezentuje více protaiwánský postoj (a je jako politický partner pro ČLR nepřijatelná). Posun ke středu spektra soupeřících identit je důsledkem snahy získat přízeň nerozhodných voličů.

V souboji o voliče se politické strany a uskupení snaží využívat i náboženství. S ohledem na popularitu a autoritu bohyně Mázü je přirozené, že ani tento kult nestojí stranou politických bojů a politici na Táiwanu se jej snaží využívat k získání přízně věřících. Podpora vlivných chrámů konkrétního kandidáta či politické strany může výrazně ovlivnit volební výsledky, a to na místní úrovni i na úrovni celého ostrova. Chrámů, přesněji členové chrámových rad, mohou hrát významnou roli v místní politice. A naopak – lokální elity mohou výrazně ovlivňovat volby do chrámových rad, a tedy i jejich složení a směřování.¹⁹ V případě lokálních elit se však nejedná ani tak o soupeření velkých politických stran a jejich ideologií, ale spíše o soupeření místních frakcí.

Tyto frakce hrají významnou úlohu v lokální politice – z hlediska administrativy státu se jedná o politiku na nižší úrovni než národní a provinční, tj. s výjimkou provincií a zvláštěních městských administrativ (města Taipei a Gǎoxióng). Místní frakce jsou skupiny, které fungují v rámci politických organizací, jejich členská základna je spíše lokálního než národního charakteru a jejich působnost nepřesahuje hranice správního celku (města nebo okresu). Frakce jsou založeny především na oboustranném výhodném vztahu patrona a klienta. Pro tyto vztahy jsou důležité především ekonomické a symbolické výhody, které mohou obě strany díky svému spojení získat, a nikoli společná ideologie.

¹⁷ Srovnání kulturní politiky Kuomintangu a DPP viz Chang Bi-yu 2006.

¹⁸ Přehledně o soupeřících identitách na Táiwanu viz Fell 2012: 133–150.

¹⁹ Studie na toto téma s příkladem chrámu Zhènlán v Dǎjiā: Hé – Wáng 2010.

Komunální volby na Táiwānu probíhaly od 30. let 20. století, tedy i za japonské okupace, a i KMT brzy po svém příchodu zavedl komunální volby, které tak mají mnohem delší historii než relativně nové volby na národní úrovni. KMT však neměl na místní úrovni prakticky žádnou základnu a spojencem Kuomintangu se staly právě místní frakce, kterým mohl KMT výměnou za podporu nabídnout ekonomické a mocenské zdroje. V současnosti jsou to právě vůdčové lokálních frakcí, kdo často zaujímá důležité pozice v čele správních rad významných chrámů lidového náboženství, což frakci umožňuje přístup k finančním zdrojům chrámu, a vůdčům zajišťuje podporu ve volbách, mohou se tak propracovat i do politických pozic na národní úrovni.²⁰

Ani politikové na národní úrovni však nezapomínají na význam podpory, kterou jim ve volbách mohou poskytnout chrámy, respektive věřící. Lidové náboženství je v rámci budování národní identity považováno za důležitou součást tradiční kultury Táiwānu, a proto je žádoucí, aby politikové projevíli svůj kladný postoj k těmto tradičním, či přesněji znovu objeveným a znovu prosazovaným, hodnotám. Politikové, včetně kandidátů na prezidenta, proto navštěvují významné chrámy a účastní se důležitých a hojně medializovaných aktivit těchto chrámů.

Vedle politiků na Táiwānu se kult bohyně Māzū snaží k politickým účelům využít i představitelé Čínské lidové republiky, na jejímž území se nachází nejstarší „původní“ chrám bohyně Māzū (v Méizhōu, provincie Fújiàn). Čínské úřady vítají věřící z Táiwānu a snaží se využít náboženství, přesněji kulturní tradice společné dnešní ČLR a Táiwānu, k prosazení politiky jedné Číny. Poutě táiwánských věřících v Méizhōu jsou na čínské straně oficiálně interpretovány primárně nikoli jako návštěva motivovaná nábožensky, ale jako návrat Táiwānců do vlasti a deklarace jejich sepětí s Čínou.

3. Lidové náboženství a politika v praxi

Bohyně Māzū se tak stává součástí politického diskurzu na obou stranách Táiwánské úžiny. Na jedné straně je v něm prezentována jako symbol táiwánských tradic a součást táiwánské identity reprezentující představu Táiwānu jako samostatné historické, kulturní a politické entity. Na druhé straně je naopak bohyně Māzū, která přišla na Táiwān z pevniny, interpretována jako doklad čínského původu táiwánské kultury, a tudíž neoddělitelnosti Táiwānu od Číny a prostředek k prosazení politiky jedné Číny. Vrací se však táiwánští věřící při poutích za bohyní Māzū také do své „čínské vlasti“, znamenají pro ně poutě do ČLR přitakání politice jedné Číny?

To je jedna z otázek, na kterou budu hledat možné odpovědi v této části. Nejprve představím bohyni Māzū a především hlavní slavnosti v rámci jejího kultu jako kulturní fenomén a současně budu ilustrovat propojení politiky a lidového náboženství, přesněji kultu bohyně Māzū, na jednotlivých příkladech. V průběhu velkých náboženských akcí, kterých se účastní velké množství lidí a značnou pozornost jim věnují také média, je totiž nejvíce viditelné spojení politiky a náboženství, či přesněji způsob, jakým se politikové snaží využít náboženské akce ve svůj prospěch.

Největší (nejen) náboženské slavnosti se konají v době čínského nového roku a dále v době narozenin konkrétního božstva, což je v případě Māzū dvacátý třetí den třetího

²⁰ Základní informace o místní politice Táiwānu viz např. Fell 2012: 114–132.

měsíce tradičního čínského kalendáře. Dalším významným dnem je pro věřící den, kdy Lín Mòniáng vstoupila na nebe, a to devátý den devátého měsíce tradičního čínského kalendáře, na svátek dvou devítek (*chóngyángjié* 重陽節).

3.1 Poutě a inspekční cesty

Období narozenin bohyně Mázü a den jejího vystoupení na nebesa je nejen dobou, kdy věřící chodí „přát bohyni k narozeninám“ a současně ji žádat o štěstí a pokoj pro sebe i své blízké a kdy v chrámu probíhají několikadenní bohoslužby, ale také dobou, kdy se konají poutě (*jīnxiāng* 進香) a často jako součást (ale ne nutně) poutí také inspekční cesty bohyně (*rǎojiàng* 遶境).²¹ Velmi časté je jakési souhrnné označení obou aktivit: „pouť a inspekční cesta“ (*jīnxiāng rǎojiàng* 進香遶境). Inspekční cesta božstva, doslova „obcházení území/okrsku“ (*rǎojiàng* 遶境), bývá zejména v případě významných chrámů součástí poutí, může se však konat i samostatně.

Bohyně v průvodu vyrazí na cestu (a to stejně jako v případě pouti skutečně fyzicky v podobě své sochy v minulosti nesené v nosítkách, dnes velmi často vezené na nazzdobeném voze) po oblasti své působnosti, vyžene tak zlé síly a obyvatelům přinese klid a mír. Věřící připraví na den inspekční cesty na ulici stolek s obětinami – vonné tyčinky, ovoce, květiny a peníze pro božstvo (obětina je velmi podobná té, kterou věřící předkládají bohyni v jejím chrámu). Součástí doprovodu bohyně jsou skupiny poutníků různých chrámů – nejen chrámu pořádajícího – a taneční i hudební týmy a skupiny masek. Členy těchto týmů mohou být dobrovolníci z řad věřících, nebo také najatí profesionálové.

Masky (božstva, draci aj.), hudebníci, tanečníci a týmy jednotlivých chrámů, které nesou, či dnes častěji vezou, sochu bohyně, jsou také součástí poutí. Pouť²² je cesta božstva do „mateřského chrámu“, v případě bohyně Mázü bývá pouť přirovnávána k návratu vdané ženy do domova rodičů (*huí niángjiā* 回娘家). Božstvo se tedy jednou ročně vrací v doprovodu věřících do „mateřského“ chrámu, a tím obnovuje svou zázračnou moc (*líng*). Obnovují a upevňují se také vztahy mezi zúčastněnými a navštívenými chrámy.

Pro věřící bývá motivem k účasti na pouti plnění slibu, odčinění viny nebo pokorná prosba o pokojný život. Poutníci se mohou účastnit celé poutě (i několik dní) nebo jenom její části, vždy je však žádoucí, aby provedli obřad zahájení a ukončení poutě a očistili se půstem – po tři dny nejíst maso, vyhnout se pohlavnímu styku, nevstupovat na staveniště, nevstupovat do domu, kde někdo zemřel. Tato pravidla jsou však v současnosti často opomíjena²³ a pouť se pro mnohé proměnila především v zábavnou aktivitu, kdy vyrazí na výlet do některého z více či méně vzdálených chrámů. Pouť je totiž současně obdobím trhu a místa konání poutí se zaplní nejen věřícími – poutníky, ale všemi, kdo se chtějí podívat na průvod provázející bohyni, pobavit se, ochutnat místní lahůdky nebo nakoupit suvenýry.

²¹ Poutě a inspekční cesty se samozřejmě netýkají jenom Mázü, ale i ostatních božstev lidového náboženství.

²² Doslova „obětovat vonné tyčinky“ (*jīnxiāng* 進香), není jediný termín pro pouť v lidovém náboženství, avšak v současnosti nejrozšířenější. Termín vypovídá o přinesení a zapálení vonné tyčinky s cílem kontaktovat božstvo. Viz Naquin – Yü 1994: 1–38.

²³ Chipman 2008.

Poutě a inspekční cesty jsou pro chrámy zdrojem značné prestiže a nemalých příjmů, je tedy žádoucí mít co největší okruh věřících, kteří se náboženských aktivit účastní. Především velkým poutím také věnují stále větší pozornost média (a chrámy si postupně uvědomují moc médií a využívají ji), a tak se z náboženských akcí stává dobrá příležitost pro zviditelnění chrámu i celé oblasti, ve které se chrám nachází, stejně jako představitelů správní rady chrámu. Jeden z příkladů využití pozice ve světě náboženství pro oblast politiky představuje předseda správní rady chrámu Zhènlán 鎮瀾 v městě Dàjiǎ 大甲, Yán Qīngbiāo 顏清標.

Yán Qīngbiāo patří na úrovni místní politiky k tzv. černé frakci (*hēipài* 黑派), v lokální politice začínal jako člen legislativního orgánu okresu Tàizhōng 台中. Aby mohl být zvolen předsedou správní rady chrámu Zhènlán, změnil své trvalé bydliště z obce Lóngjǐng 龍井 na Dàjiǎ. Popularita chrámu bohyně Mázū v Dàjiǎ mu pomohla uspět i v politice na úrovni ostrova a Yán Qīngbiāo je tak nejen opakovaně voleným předsedou správní rady chrámu Zhènlán, ale byl i členem legislativního dvora Čínské republiky za Unii nestraníků (*Wú dǎng tuánjié liánméng* 無黨團結聯盟).

Mezi těmi, kdo využívají přízné věřících pro politické cíle, nejsou pouze členové chrámových rad. Akcí chrámů bohyně Mázū se často účastní i další místní politici, a to nejen jako diváci, ale i jako aktivní účastníci, což dokládá např. účast starosty města Xīnběi 新北²⁴ v průvodu doprovázejícím bohyni Mázū z chrámu Cíyòu 慈祐 v Xīnběi, čtvrť Xīnzhuāng 新莊, na inspekční cestě.²⁵ Politici všech úrovní běžně za pozornosti médií navštěvují chrámy bohyně Mázū, obětují vonné tyčinky a ovoce, vyjadřují svou podporu chrámům a charitativní činnosti, kterou chrámy ze svých příjmů financují. Účast významných politiků na akcích chrámů a jejich podpora těmto chrámům na druhou stranu ukazuje veřejnosti význam chrámu a dále zvyšuje jeho prestiž, chrámy o významných návštěvách rozhodně nemlčí.

Noviny chrámu Guāndù 關渡 v Taipei z března 2011 informují o dvou návštěvách významných táiwánských politiků a to jak o návštěvě prezidenta Ma Ying-jeoua 馬英九 (1950–), představitele Kuomintangu a smířlivé politiky ve vztahu k ČLR, tak i návštěvě Lü Hsiu-lien, také známá po jménem Anette Lu 呂秀蓮 (1944–), bývalé viceprezidentky ve vládě Demokratické pokrokové strany (DPP), která je známa jako stoupenkyně myšlenky táiwánské samostatnosti.²⁶ Prezident Ma spojil uctívání Mázū s vyjádřením naděje, že vláda bude občany podporována a bude mít možnost pro ně i nadále pracovat, návštěva paní Lü byla spojena s výzvou k prohloubení dobročinné činnosti.

Prezident Ma Ying-jeou, který jako reprezentant Kuomintangu usiluje o získání hlasů i tradičních voličů DPP, mezi nimiž je mnoho titelů bohyně Mázū, se pravidelně osobně účastní začátku poutě a inspekční cesty (*jīnxiāng rǎojìng*) v chrámu Zhènlán v Dàjiǎ; roku 2011 to bylo 8. dubna. Prezident se tehdy zúčastnil obřadu usazení bohyně do nosítek a projev následující tento obřad pronesl v táiwánštině,²⁷ jazyce, jehož pou-

²⁴ Město Xīnběi prakticky obklopuje hlavní město Táiwanu Taipei, od roku 2010 má statut samosprávného města. Město má 29 částí, Xīnzhuāng 新莊 je jednou z nich.

²⁵ Brožura 2011 *Xīnběi shì Mázū wénhuà jié*: 6.

²⁶ „Guibīn lilín Guāndùgōng cǎnbài“ 2011: 4.

²⁷ Projev prezidenta Ma (v táiwánštině) na obřadu v chrámu Zhènlán i následnou komunikaci s účastníky ukazuje video: <<http://www.youtube.com/watch?v=0rsjuANaJeQ>> navštíveno 31. 1. 2012.

živání vládnoucí strana v minulosti zakazovala. V následující diskusi s věřícími, kdy už byla používána standardní čínština (*guóyǔ*, národní jazyk), pak prezident předvedl své znalosti o božstvu.

4. Narozeniny bohyně jako kulturní festival

Stálé předávání a upevňování znalostí o bohyni Mázü ukazuje na další aspekt slavností tohoto božstva, které jsou pojímány nejen jako náboženská událost, ale i jako připomenutí a pokračování táiwánských tradic a získávají podobu akcí kulturních, jejichž cílem je uchovávaní (nebo také obnovování) a rozvíjení tradiční kultury Táiwanu. Oslavy narozenin bohyně Mázü, ale i další náboženské události spojené s kultem tohoto božstva, jsou chrámy a chrámovými společenstvími často prezentovány v podobě kulturního festivalu (*wénhuà jié* 文化節).

Pojetí náboženských slavností jako kulturního festivalu zapadá do kontextu zdůrazňování táiwánské kultury a táiwánské identity. Nasvědčují tomu i formulace v textech, které tyto festivaly provázejí. Jako příklad uvedu „Xinběiský kulturní festival Mázü 2011“ (2011 *Xīnběi shì Mázü wénhuà jié* 2011 新北市媽祖文化節), který se konal 8. až 16. dubna 2011 ve městě Xinběi 新北. Hlavním organizátorem festivalu byl už výše zmíněný chrám Cíyòu ve čtvrti Xinzhuāng. Text festivalové brožury patří k těm, které si dovoluji z hlediska obsahu označit jako standardní texty o Mázü (tedy populárně-naučné články, texty vydávané chrámy bohyně apod.), zmiňuje původ bohyně a tituly, které božstvo obdrželo od císaře. Zpočátku tedy zdůrazňuje ukotvení bohyně Mázü v historii Číny i Táiwanu.

Stejně očekávaně se zmiňuje o rozšíření „oblasti působnosti“ bohyně a její proměně z ochránčyně všech, kdo se plaví po moři, v božstvo, které ochraňuje věřící při přírodních katastrofách a pomáhá jim v každodenním životě. Dále však autoři textu neopomenou zdůraznit, že „Mázü a osudy Táiwanu jsou neoddělitelně spojeny, míra její Táiwanizace je hluboká a nezpochybnitelná.“²⁸ Následuje v tomto typu literatury standardní upozornění na skutečnost, že Mázü je v současnosti nejrozšířenějším božstvem na Táiwanu, kde její podoba prošla svým vlastním vývojem: změnil se její charakter, zatímco na pevnině je zpodobňována jako mladá dívka, na Táiwanu se stala matkou. Zde je již zdůrazňován táiwánský charakter božstva, nikoli čínské kulturní dědictví.

Kulturní festivaly spojené s náboženskými slavnostmi představují Mázü jako bohyni, ale současně jako kulturní fenomén. Xinběiský festival se snažil oslovit i ty, kdo přísně vzato nejsou věřící, a podnítit zájem o kulturu Táiwanu, neboť Mázü ji podle mínění organizátorů festivalu velmi dobře reprezentuje. Součástí programu byly nejen tradiční náboženské aktivity, např. inspekční cesta bohyně po městské části Xinzhuāng, chrámové bohoslužby, podlézání pod nosítka Mázü (*zuān jiàojiǎo* 鑽轎腳),²⁹ ale také aktivity ryze současné, do značné míry nenáboženské, spíše vzdělávacího nebo zábavního charakteru.

²⁸ Brožura 2011 *Xīnběi shì Mázü wénhuà jié*: 2.

²⁹ Podlézání nosítek božstva má moc odvracet zlé a přinášet štěstí. Tradičně se tato aktivita koná během nošení nosítek s božstvem (netýká se pouze bohyně Mázü) při pouti nebo inspekční cestě, věřící podlézají nosítka ve chvíli, kdy se zastaví. V Xinzhuāngu stála nosítka před chrámem Cíyòu a podlézání se konalo několik dní po sobě v přesně určenou hodinu. Přestože se jednalo o relativně malý a málo známý chrám, věřící čekali na tuto akci s dostatečným předstihem v dlouhé frontě.

Pro všechny zájemce byla po celou dobu trvání festivalu otevřena ve správní budově chrámu Ciyòu historická výstava o bohyni Mázü, během festivalu se konala také umělecká představení – např. hudební a divadelní vystoupení skupin, které se účastní poutí, konaly se soutěže pro děti i dospělé.

Náboženský svátek se zároveň přihlásil k oslavám stého výročí založení Čínské republiky, tedy sekulárního státního svátku. Motto festivalu přibližně znělo: „Milosrdenství Mázü, sto let náklonnosti k naší čtvrti“ (*Mázü cǐbēi xīn, bǎi nián Xīnzhuāng qíng* 媽祖慈悲心, 百年新莊情). Toto heslo podle vlastní interpretace organizátorů festivalu spojuje soucitnou Mázü, její ochranu a pomoc věřícím a oslavu stého výročí založení republiky, tedy sto let od Xinhàiské revoluce (1911). Vedle zachování ochrany bohyně Mázü a oslavy sto let založení republiky si festival kladl za cíl přispět k rozvíjení tradičních lidových náboženských zvyků, podpořit kulturní interakci mezi chrámy bohyně Mázü z různých částí města a koncentrovat náboženskou sílu v Xīnběi.³⁰ Podobným způsobem prezentují bohyni Mázü při slavnostech i další chrámy.

Dalším záměrem náboženských slavností – označených často právě jako „kulturní festivaly“ a doprovázených aktivitami kulturního i zábavního rázu – je přitáhnout co nejvíce věřících, kteří jsou zárukou ekonomického zisku chrámů. Právě finanční zisk související s prestiží chrámů je důvodem značné soutěživosti především velkých chrámů. Chrámy se snaží doložit svou starobylost, dlouhou tradici a autenticitu a přilákat tak co nejvíce věřících. Kulturní festivaly poukazují na historii chrámů, poutě do mateřských chrámů pak ukazují na pozici chrámu v pomyslném genealogickém stromu náboženských center. Právě z tohoto důvodu je velmi prestižní poutě do prvního chrámu Nebeské císařovny na ostrově Méizhōu v ČLR.

5. Poutě z Táiwanu do Méizhōu

Pro Táiwānské věřící nebylo dlouhou dobu možné vrátit se při poutích do tohoto „mateřského“ chrámu. Vzhledem ke zničení chrámu Mázü v Méizhōu v období kulturní revoluce v ČLR je možné s jistou nadsázkou poznamenat, že prakticky nebylo ani kam takovou poutě vykonat. Po zahájení období reform a otvírání se světu (*gǎigé kāifàng* 改革开放)³¹ v ČLR byl však chrám v Méizhōu obnoven. Skutečnost, že současný chrám bohyně Mázü je nový, je však pro některé chrámy a věřící na Táiwanu důvodem ke zpochybnování legitimacy chrámu v Méizhōu a jeho bohyně. Jiné chrámy se naopak snaží využít vazeb na historii chrámu v Méizhōu ke zvýšení své popularity a rozšíření okruhu věřících.

Jedním z těchto chrámů a chrámem, který po dlouhé proluce v poutích³² (1949–1987) zorganizoval první, prakticky ještě ilegální, poutě do provincie Fújiàn, je již zmíněný

³⁰ Brožura 2011 *Xīnběi shì Mázü wénhuà jié*: 4.

³¹ Politika ekonomických reform zahájená v roce 1978 s cílem vybřednout z ekonomického úpadku a posílit tak zemi; jedná se o počátek společenského systému označovaného jako „socialismu s čínskými specifickými rysy“ (*zhōngguó tèshè shèhuì zhūyì* 中国特色社会主义).

³² Zcela jednoznačná ovšem není ani tradice poutí z Táiwanu na pevninu sama o sobě. Zhāng Xún 2008: 187 uvádí, že podle dosavadních výzkumů dokládají oficiální písemné dokumenty poutě do Méizhōu až v období japonské nadvlády, konkrétně pro léta 1912–1925, nikoli za dynastie Qīng, jak tvrdí mnohé velké chrámy. Zprávy z období japonské nadvlády se navíc týkají menších chrámů, u současných velkých chrámů není písemně doložena tradice poutí do Méizhōu.

chrám Zhènlán v Dàjiǎ ve středním Táiwānu. Tento chrám po dlouhá léta pořádal pouť do dalšího významného Táiwānského chrámu, chrámu Cháotiān 朝天宮 v Běigāngu 北港, který tradičně považoval za svůj mateřský chrám. Když bylo v roce 1987 po zrušení stanného práva obyvatelům Táiwānu umožněno navštívit příbuzné v ČLR, využila rada chrámu v Dàjiǎ této situace a namísto poutě do Běigāngu zorganizovala pouť do ČLR, do obnoveného chrámu v Méizhōu. V dalších letech už chrám Zhènlán poutě do Běigāngu neobnovil. Nahradil je poutí do Méizhōu, a tím vyjádřil, že v pomyslné genealogii zaujímají oba chrámy rovnocenné místo.³³

Poutě bohyně Mázū do Číny se od svého prakticky ilegálního obnovení do současnosti neustále rozrůstají. Bohyně Mázū z provincie Fújiàn také začala být zvána na Táiwān a věřící z Táiwānu významně finančně podporují chrám v Méizhōu a obnovu kultu Mázū v provincii Fújiàn, odkud pocházejí jejich předkové. Komunistická Čína zaujímá k náboženství pragmatické stanovisko a o obnovený kult Mázū pečuje. Společně s chrámy na Táiwānu, v Indonésii, Malajsii a dalších zemích požádala ČLR o zařazení víry v Mázū a s ní souvisejících zvyků (*Mázū xìnsù* 妈祖信俗, v angličtině je kult Mázū zapsán pod názvem „Mázū belief and customs“), na seznam nemateriálního kulturního dědictví při UNESCO. Víra v Mázū byla na seznam zapsána v roce 2009 a v ČLR byla přijata příslušná opatření na ochranu tohoto kulturního dědictví, které lze interpretovat také jako výraz rozšíření čínské kultury a sounáležitosti čínských komunit mimo vlastní ČLR. Na druhé straně se oficiální místa v ČLR snaží zabránit přílišnému rozšíření nebo spíše obnovení lidového náboženství v Číně, neboť se z jejich pohledu jedná o potenciálně subversivní sílu narušující monopol oficiální státní ideologie, pohyb poutníků z Táiwānu na svém území bedlivě sledují.

Zájmu věřících na Táiwānu (a nejen jich) o poutě do dnešní provincie Fújiàn se snaží ČLR využít ke zdůraznění jednotné kultury ČLR a Táiwānu. Kult bohyně Mázū je z hlediska komunistické Číny zajímavým turistickým artiklem i politickým nástrojem. Nebeská císařovna je viděna jako kulturní spojnice mezi Táiwānem a pevninskou Čínou, a tudíž hmatatelný doklad přináležitosti Táiwānu k ČLR. Tento postoj lze doložit rétorikou následujícího úryvku ze studie publikované v časopise univerzity v Pútiánu: „Účast krajanů z Táiwānu na poutích ve Fújiánu je nejen výrazem uctívání ženského božstva, ale také ztělesněním skutečnosti, že jejich kořeny jsou ve Fújiánu a předkové na pevnině; současně se jedná o identifikaci s národní a tradiční kulturou, ... Táiwānští separatisté ... plánující přestřížení pupeční šňůry mezi Táiwānem a pevninou zbytečně plýtvají silami.“³⁴

Politici představitelé ČLR se zjevně snaží využít kultu bohyně Mázū k prosazení politiky jedné Číny. Příkladem může být návštěva předsedy výboru 11. Čínského lidového politického poradního shromáždění (ČLPPS) pro otázky Číňanů žijících v Hongkongu, Macau a na Táiwānu³⁵ a předsedy Sdružení pro vztahy přes Táiwānskou úžinu,³⁶ Chén

³³ Chrám Zhènlán nyní organizuje poutě do ČLR a na Taiwanu pouť do chrámu Fèngtiān 奉天宮 v Xīngāngu 新港. Podrobně o změně cíle poutí viz Zhāng Xún 2008: 93–116.

³⁴ Chén Qíqīng 2005: 87. Autor působí na ústavu čínského jazyka a literatury.

³⁵ *Dì shíyī jiè quánguó zhèngxié Gāng Ào Tái qiáo wēiyuánhui zhūrén* 第十一届全国政协港澳台侨委员会主任.

³⁶ Sdružení pro vztahy přes Táiwānskou úžinu (*Hǎixiá liǎng àn guānxi xiéhuì huìzhǎng* 海峡两岸关系协会会长) je organizace založená v ČLR, stará se především o ekonomické a obchodní otázky mezi

Yúnlín 陈云林, na Táiwanu v roce 2009. Součástí návštěvy byla také účast na uctívání bohyně Mázü v chrámu Zhènlán v Dàjiā, který pravidelně organizuje poutě do chrámu v Méizhōu. Že se jednalo především o projev politický a nikoli náboženský může dokládat i skutečnost, že – jak lze předpokládat u vysokého politického činitele ČLR – Chén Yúnlín je od roku 1966 členem komunistické strany, a patrně tedy ateista.³⁷ Učinil však přesně to, co činí i Táiwanští politikové – využil náboženskou aktivitu k získání přízně obyvatel Táiwanu.

Jsou tedy náboženské poutě směřující z Táiwanu do ČLR přitakáním jednotné Číně? Táiwanécké chrámy a organizace sice nepopírají původ Mázü v dnešní provincii Fújiàn, ale obvykle nezapomenou jedním dechem dodat, že Mázü prošla po příchodu na Táiwan osobitou proměnou a od pevninské bohyně se odlišuje. To dokládají i texty o bohyni Mázü vydávané „jejími“ chrámy a dalšími organizacemi při nejrůznějších příležitostech souvisejících s činností chrámů. Je zdůrazňována osobitost a táiwanécký charakter bohyně. Historický původ na čínské pevnině je pro toto božstvo sice legitimizujícím³⁸ prvkem, ale nikoli prvkem určujícím jeho charakter.

Zhāng Xún, v současné době nejvýznamnější badatelka, která se kultem Mázü zabývá, v souvislosti s politickými konotacemi poutí do ČLR tvrdí, že členové správní rady chrámu Zhènlán i věřící, kteří se poutě účastní, jsou prostí lidé, „narodili se a vyrostli na Táiwanu, požadují-li přístup do Méizhōu, rozhodně si tento požadavek nespojují s požadavkem přistěhovalců (*wàishěngrén* 外省人) na sjednocení s pevninou. Požadují náboženskou poutě a nikoli politickou identitu, chtějí jít do domoviny bohyně Mázü v Méizhōu, a nikoli do ČLR v politickém slova smyslu.“³⁹ Podobnou interpretaci poutí nabízí také Mayfair Yang. Podle této badatelky se poutníci při své cestě do Méizhōu nevrací do Číny, do vlasti (*zǔguó* 祖國), ale především právě na ostrov Méizhōu, na místo, odkud pochází bohyně Mázü. Spíše než k politickému sjednocení Číny a Táiwanu (*tōngyī* 統一) směřují poutě k vytvoření náboženského prostoru a náboženského společenství obyvatel pobřeží, státní hranice nejsou v tomto případě důležité.⁴⁰

Z tohoto pohledu zůstává Mázü spojnicí mezi Čínou a Táiwanem, ale nikoli spojnicí v prvé řadě politickou. Otázka, jaký vztah k Číně vyjadřují poutě za Mázü v Méizhōu, se dotýká obecnější otázky vztahu starých fújiànských přistěhovalců k rodnému kraji jejich předků. Přímočaré propojení kulturního dědictví a současných politických cílů souvisejících s představou „jedné Číny“ nezohledňuje skutečnost, že Taiwanci (obyvatelé Táiwanu, kteří se přistěhovali před rokem 1895, kdy se ostrov stal japonskou kolonií, a přinesli si s sebou víru v bohyni Mázü) nepatřili k Číně v první polovině 20. století, tedy v době, kdy se utvářel čínský nacionalismus, a jejich kořeny na čínské pevnině jsou definovány především regionálně. Politika Kuomintangu v padesátých a šedesátých letech 20. století, která byla postavena na myšlence jednotné Číny a popírala jakoukoliv táiwanéckou svébytnost, k vytvoření niterného vztahu k Velké Číně

ČLR a Táiwanem. Táiwanéckým protějškem této organizace je Nadace pro obchod přes taiwanskou úžinu (*Hǎixiá jiāoliú jījīnhuì* 海峽交流基金會).

³⁷ Podle informace z životopisu Chén Yúnlína uveřejněného na webu čínské tiskové agentury Nová Čína, <http://news.xinhuanet.com/ziliao/2002-03/05/content_300445.htm>, navštíveno 30. 9. 2011.

³⁸ Ke vzájemné legitimizaci božstva a státu viz Sangren 1988.

³⁹ Zhāng Xún 2008: 195.

⁴⁰ Yang 2008: 329.

(*dàzhōnghuá* 大中華) také nepřispěla. Na druhou stranu však mezi *táiwánskými* starousedlíky dodnes existuje povědomí o tom, kdo je jakého původu, tedy ze které konkrétní části provincie *Fújiàn* přišli jejich předkové.

Cesta do provincie *Fújiàn* pro poutníky může být vedle cesty do nejstaršího chrámu *Mázü* i cestou ke zdroji vlastní kultury a identity. Domnívám se, že v takovém případě se však jedná spíše o regionální identitu společnou obyvatelům jižní části provincie *Fújiàn*, kteří hovoří *minnanským* dialektem stejně jako velká část obyvatel *Táiwánu*, a nikoli identitu v prvé řadě celočínskou.⁴¹ Následovníci bohyně vytvářejí především náboženský a kulturní prostor zahrnující *Táiwán* i jižní část provincie *Fújiàn* a jejich náboženské aktivity nevytvářejí nic o touze po sjednocení *Táiwánu* s ČLR.

Závěr

Ve svátcích bohyně *Mázü* se náboženské prvky a pragmatické očekávání pomoci božstva v těžkých životních situacích mísí se světskými zájmy (zábava, kulturní identifikace a hrdost na vlastní tradice). Popularitu svátků, včetně jejich světských konotací, pak k vlastním cílům využívají také politici. Úzké propojení spirituálního a pragmatického lze pozorovat i uvnitř vlastní organizace chrámu a jejich aktivit v tom, jak se snaží přilákat co nejvíce věřících, posilovat vlastní autoritu, a tak získávat co nejvíce finančních prostředků, s jejichž pomocí na jedné straně mohou opravovat svatostánek a financovat aktivity spojené s velkými svátky, na straně druhé ale zároveň financovat svou světskou činnost namířenou především k péči o potřebné a vzdělávání.

Správní a dozorcí rada v chrámu se dále vyznačuje značnou autoritou u místní komunity, její členové mohou sledovat i vlastní mocenské cíle. To naznačuje, že nenáboženské využití kultu k politickým účelům v principu není v rozporu s náboženskou vírou věřících, a lze předpokládat, že případné politické afiliace konkrétních chrámů mohou být ovlivněny možným praktickým prospěchem, který ta která politická síla nabídne chrámu a jeho představitelům. Tento jev je výrazný především na úrovni lokální politiky, což však nemusí nutně znamenat vyjádření politických požadavků samotných věřících a účastníků poutí z *Táiwánu* do Číny.

Vláda ČLR podporuje v rámci politiky jedné Číny kontakty mezi chrámy na *Táiwánu* a ve *Fújiánu*, jejich rubem však je působení autentické víry přicházející z *táiwánských* komunit do ČLR. *Taiwanci* pomáhají s obnovou kultu nejen finančně, ale i v otázkách provádění obřadů.⁴² V současné době také na *Táiwán* přijíždí stále více čínských turistů⁴³ a živé náboženské tradice jsou pro ně bezpochyby jedním z turistických lákadel.

Jak se nakonec vše vyvine, záleží na mnoha faktorech. Je možné předpokládat jak počínštění *Mázü* a její proměnu v prostředníka myšlenky jedné velké Číny, tak její vliv na obnovu náboženství a posílení regionální identity v některých *fújiánských* komunitách.

⁴¹ Podrobněji k otázce identity viz Sangren 2003: 258–259.

⁴² Sangren 2003: 263.

⁴³ Podle statistik *taiwánské* vlády to v roce 2010 bylo 1 509 000 čínských turistů, což je o 71,5 % více než v předcházejícím roce. <<http://www.stat.gov.tw/public/Data/0123117115771.pdf>>, staženo 7. 12. 2011.

- Sangren, Steven P. (2003). „Anthropology and Identity, Politics in Táiwan: The Relevance of Local Religion.“ In Paul R Katz and Murray A. Rubinstein, eds., *Religion and the Formation of Táiwanese Identities*. Gordonsville: Palgrave Macmillan, 253–287.
- Shih Fang-Long (2006). „From Regulation and Rationalisation, to Production: Government Policy on Religion in Taiwan.“ In Dafydd Fell, Henning Klöter a Chang Bi-yu, eds., *What has changed? Taiwan Before and After the Change in Ruling Parties*. Wiesbaden: Harrasowitz Verlag, 265–283.
- Watson, James L. (1985). „Standardizing the Gods: The Promotion of T'ien Hou Along the South China Coast, 960–1960.“ In David Johnson, Adrew J. Nathanand Evelyn S. Rawski, eds., *Popular Culture in Late Imperial China*. Berkeley – Los Angeles – London: University of California Press, 292–324.
- Weller, Robert P. (2000). „Living at the Edge: Religion, Capitalism, and the End of the Nation-State in Taiwan.“ *Public Culture*, 12/2: 477–498.
- Yang, Mayfair Mei-hui (2008). „Goddess across the Taiwan Strait: Matrifocal Ritual Space, Nation-State, and Satellite Television Footprints.“ In Mayfair Mei-hui Yang, ed., *Chinese Religiosities. Afflictions of Modernity and State Formation*. Berkeley – Los Angeles – London: University of California Press, 323–347.
- Zhāng Xún (Chang Hsun) 張珣 (2008). *Māzǔ: Xìnyǎng de zhūixún* 媽祖. 信仰的追尋 (Māzǔ: Hledání víry). Taipei xiàn Lúzhōu: Bóyáng wénhuà.
- Zhāng Xún (Chang Hsun) 張珣 (2010). *Hāiyáng mínsú yǔ xìnyǎng. Māzǔ yǔ Wángyé* 海洋民俗與信仰. 媽祖與王爺 (Lidové zvyky a víra ve vztahu k mořím. Māzǔ a Wángyé). Gāoxiōng: Zhōngshān dàxué chūbǎnshè.
- Zhèng Zhīmíng 鄭志明 (2010). *Mínjiān xìnyǎng yǔ yìshì* 民間信仰與儀式 (Lidové náboženství a obřady). Taipei: Wénjīn.

THE CULT OF THE GODDESS MĀZǔ IN TAIWAN – POPULAR RELIGION IN CULTURE AND POLITICS

Summary

This article introduces the goddess Māzǔ 媽祖 and her cult, and tries to present both deity and cult as a cultural phenomenon with the emphasis on the position of popular religion in culture and politics on different levels.

The goddess Māzǔ plays an important role in Taiwanese religious life, and temples of this goddess can be found over the whole island. The goddess is not part of either the Taoist or Buddhist pantheon; she is a part of so-called popular religion, the cult of this goddess has no special scripts or codified rules, therefore it is very tolerant and flexible. The most important characteristic of deities in popular religion is their efficacy. Māzǔ reached Taiwan with Chinese immigrants as a protector of those who travel across the sea. Over time, she slowly evolved into a goddess able to help believers in nearly all areas of their life, heal diseases, solve personal problems, and protect whole communities at times of natural disasters.

The goddess is worshipped locally; large and popular temples with many believers and festivals attracting many people might generate significant income, which is used mainly for charity in that particular locality. Heads of administrative boards of famous temples might gain substantial influence in local politics, and employ the popularity of a temple for their own aims. The popularity of the cult and religious festivals attracts not only local politicians, but politicians on the national level as well. Showing their support for the cult of Māzǔ, they demonstrate positive attitude to traditional Taiwanese religion and culture, and – as Māzǔ has her place in Taiwanese identity – to Taiwan as their home too.

When the taiwanisation movement brought a revival and new development of Taiwanese traditional culture – and religion as one aspect of culture – at the end of the 20th century, the goddess Māzǔ became a part of newly constructed Taiwanese identity as well, and has often been presented as the mother of Taiwan. Considering that the goddess originates in mainland China, many problems and diverging interpretations of this deity and its cult emerge. The origin in mainland China is really ap-

parent during the biggest festival of the goddess in third month of the traditional Chinese calendar, i.e. the time of Māzū's birthday. The most important event of the deity's birthday is the pilgrimage during which a deity from a particular temple returns to its "mother temple" which houses the older deity. The oldest temple of Māzū is in the PRC, in Méizhōu 湄洲 and in 1989, the Taiwanese believers began to go on pilgrimages there. These pilgrimages brought more popularity for the organizing temple, but on the other hand, they seem to support the views in the PRC that see Māzū as evidence of the necessary unity of Taiwan and PRC.